

26- “Ene”nin iki vechi vardır. Bir vechini nübüvvet almıştır. Bir vechini de felsefe almıştır.

Mühim bir mesele: “Ene”nin iki vechi vardır. Bir vechini nübüvvet almıştır. Bir vechini de felsefe almıştır.

Birinci vecih, ubudiyet-i mahzaya menşedir. Mahiyeti harfiye olup müstakil değildir. Vücudu tebeî olup aslî değildir. Mâlikiyeti vehmî olup hakiki değildir. Vazifesi, Hâlık'ın sıfâtını fehmetmek için bir mizan ve bir mikyasa olmaktır. Enbiya aleyhimüsselâm enaniyetin bu vechine bakmakla, mülkü tamamen Allah'a teslim ederek ne mülkünde, ne rububiyetinde, ne uluhiyetinde şeriki olmadığına hükmetmişlerdir. Ene'nin bu vechinden Cenab-ı Hak, şecere-i tûba-i ubudiyeti inbat edip dal ve budakları kâinat bahçesinde enbiya, evliya, sıddıkîn gibi mübarek semereleri vermiştir.

“Ene”nin iki vechi vardır. Bir vechini nübüvvet almıştır. Bir vechini de felsefe almıştır.

Ene'nin iki yüzü vardır. Bir yüzü Allah'a bakar, bir yüzü nefse bakar. Allah'a bakan yüzünde ene, **ayna, ölçü, mizan ve mana-yı harfî** olur. Nefse bakan yüzünde ise ene, **müstakil varlık, hakiki malikiyet ve sahte rububiyet** iddiasına dönüşür. Aynı bıçak ekmek de keser, adam da yaralar; ene de doğru kullanılırsa marifet olur, yanlış kullanılırsa dalalet olur.

“Bir vechini nübüvvet almıştır.”

Nübüvvet ene'yi kendi hesabına değil, Allah hesabına kullanır. Peygamberlerin yolu şudur: “Ben kulum, Rabbim malik. Ben fakirim, Rabbim Ganî. Ben acizim, Rabbim Kadîr. Ben bilmem, Rabbim Alîm.” Bu bakışta ene kendini büyütmez; kendini Allah'ın sıfatlarını anlamaya yarayan küçük bir ölçü kabul eder.

“Bir vechini de felsefe almıştır.”

Buradaki felsefeden maksat, mutlak olarak hikmet ve düşünce değil; **vahiyden kopmuş,**

nefsi merkeze almış, sebepleri müstakil gören dalalet felsefesidir. Bu felsefe ene'ye "sen ölçüsün" demez; "sen müstakilsin" der. "Sen emanetsin" demez; "sen maliksin" der. "Sen Allah'ı tanımak için varsın" demez; "sen kendini tamamlamak için varsın" der.

Misal

Bir insan "Ben aklımla her şeyi çözerim; vahye ihtiyacım yok. Benim hürriyetim mutlak olmalı; bana emir verilmemeli. Ben bedenimin sahibiyim; istediğim gibi yaşarım" derse ene'nin felsefî yüzüne düşer. Çünkü burada ene, Allah'a götüren bir ölçü değil; Allah'ın hükmüne karşı duran bağımsız bir merkez hâline gelmiştir.

"Birinci vecih, ubudiyet-i mahzaya menşedir."

Ene doğru kullanılırsa insanı saf kulluğa götürür. Yani insan "ben malikim, ben kudret sahibiyim, ben yapıyorum" demez; bilakis kendi aczini, fakrını, kusurunu görür ve bütün kemalin, kudretin, rahmetin Allah'a ait olduğunu anlar.

İbadetin özü şudur: **Kulun kendi hiçliğini, aczini ve fakrını bilip; Allah'ın kemal, kudret ve rahmeti karşısında hayret, muhabbet, şükür ve teslimiyetle secdeye kapanmasıdır.** Ene'nin nübüvvet tarafından alınan yüzü işte bu manayı doğurur: Benlikten kulluğa, gururdan secdeye, sahiplenmeden şükre geçiş.

Ene burada "ben" demek için değil, "Rabbim" demek için vardır. İnsan ene ile kendindeki zayıf ilmi, cüz'î kudreti, sınırlı malikiyeti ve eksik merhameti fark eder; sonra bunları Allah'ın sonsuz ilmine, mutlak kudretine, hakiki malikiyetine ve nihayetsiz rahmetine bir ölçü yapar. Böylece ene, gururun değil kulluğun kapısı olur.

"Mahiyeti harfiye olup müstakil değildir."

Ene'nin doğru mahiyeti **mana-yı harfîdir.** Yani kendi başına okunmaz; başkasını gösterir. Harf, kendi başına değil, kelimenin manasına hizmet eder. Ene de "ben" diye kendini göstermek için değil, "Rabbim" dedirtmek için verilmiştir. Müstakil değildir; Allah'ın isim ve sıfatlarına işaret eden ince bir harftir.

Ayna Misali

Bir ayna güneşi gösterir. Aynadaki ışık aynanın değildir; güneşindir. Ayna "ışık benim" derse yalan söylemiş olur. Ama "ben güneşi gösteriyorum" derse vazifesini yapmış olur. Ene de aynen böyledir. "İlim benim, kudret benim, başarı benim, mülk benim" derse müstakil davranmış olur. "Bunlar bana verilmiş emanet ölçülerdir; asıl sahibi Allah'tır" derse mahiyet-i

harfiyesini korumuş olur.

“Vücudu tebeî olup aslî değildir.”

Ene'nin varlığı aslî değildir; tebeîdir. Yani kendi başına kaim, bağımsız, merkezî bir hakikat değildir. Asıl olan Allah'ın varlığı, rububiyeti, malikiyeti ve tasarrufudur. Ene ise ona bağlı, onu anlamaya yarayan zayıf bir gölge ve ölçüdür.

Tabela Misali

Bir tabela kendi başına maksat değildir; yolu göstermek içindir. İnsan tabelaya takılıp yolu unutursa hata eder. Ene de Allah'a götüren bir tabela gibidir. Vazifesi “bana bak” demek değil; “Rabbine bak” demektir. Eğer insan ene'de durursa enaniyet doğar; ene'den Allah'a geçerse marifet doğar.

“Mâlikiyeti vehmî olup hakiki değildir.”

İnsan “benim evim, benim malım, benim bedenim, benim ilmim, benim başarımlarım” der; fakat bu sahiplik hakiki ve mutlak bir sahiplik değildir. Bu, insana verilmiş **geçici, emanet ve itibârî bir malikiyet hissidir**. Hakiki malik yalnız Allah'tır.

İnsana yine de küçük bir malikiyet hissi verilmiştir. Niçin? Allah'ın hakiki malikiyetini anlaması için. İnsan küçük dairesinde “bu benim evim, bu benim kitabım, bu benim bahçem” der; sonra buradan intikal eder: “Ben bu küçük şeylere bile tam malik değilim. Öyleyse bütün kâinatın hakiki mâliki ancak Allah'tır.” İşte ene burada bir sahiplik davası değil, malikiyeti anlamaya yarayan bir mizandır. Vazifesini yaptıktan sonra farazi hatları terk edip hakikate ulaşmalıdır.

Kiracı Misali

Bir kiracı evde oturur, anahtar cebindedir, eşyayı kullanır, odaları düzenler. Fakat evin hakiki sahibi değildir. Onun sahipliği geçicidir, sınırlıdır ve izinlidir. İnsan da dünya hanesinde böyledir. Bedeni, malı, makamı, ailesi, kabiliyeti, zamanı ve ömrü ona verilmiş birer emanettir. Bunları kullanır ama hakiki sahibi değildir.

Memur Misali

Bir memura devlet malı teslim edilir. Masa onun önündedir, mühür onun elindedir, dosyalar onun sorumluluğundadır. Fakat memur “bütün bunlar benim hakiki mülkümdür” dese hıyanet eder. Çünkü o sadece vazifeli bir emanetçidir. İnsan da Allah'ın verdiği bedeni, aklı,

ilmi, parayı ve imkânları kendi mutlak mülkü zannederse ene'sini yanlış kullanmış olur.

“Vazifesi, Hâlık'ın sıfâtını fehmetmek için bir mizan ve bir mikyasa olmaktadır.”

Mizan ölçü, terazi demektir. Mikyas da kıyas yapmaya yarayan ölçü birimidir. Nasıl termometre sıcaklığı yaratmaz ama sıcaklığı anlamaya yararsa; nasıl metre uzunluğu meydana getirmez ama uzunluğu ölçmeye yararsa; ene de Allah'ın sıfatlarını meydana getirmez, onlara ortak olmaz, onları taşımaz. Sadece insanın o sonsuz sıfatları bir derece anlamasına vesile olur.

İnsan, cüz'î ilmiyle Allah'ın sonsuz ilmini, cüz'î kudretiyle Allah'ın nihayetsiz kudretini, cüz'î iradesiyle Allah'ın mutlak iradesini, cüz'î görmesiyle Allah'ın her şeyi kuşatan basar sıfatını, cüz'î işitmesiyle Allah'ın bütün sesleri bir anda işiten sem' sıfatını anlamaya bir kapı bulur.

İnsan, zahirî ve vehmî malikiyetiyle Allah'ın hakiki malikiyetini, küçük dairesindeki idaresiyle Allah'ın kâinatı kuşatan rububiyetini, evindeki sınırlı tasarrufuyla Allah'ın bütün âlemdeki mutlak tasarrufunu, kendi emri altındaki basit düzenlemelerle Allah'ın zerreden yıldızlara kadar uzanan hâkimiyetini fehmetmeye çalışır.

Kısaca insan, **kendindeki cüz'î, zayıf, emanet ve sınırlı sıfatları bir mizan yaparak; Allah'ın küllî, mutlak, hakiki ve sonsuz sıfatlarını anlamaya çalışır.** Ene'nin vazifesi de tam budur: Kendini göstermek değil, Hâlık'ın sıfatlarını fehmettirmek.

Enbiya aleyhimüsselâm enaniyetin bu vechine bakmakla, mülkü tamamen Allah'a teslim ederek ne mülkünde, ne rububiyetinde, ne uluhiyetinde şeriki olmadığına hükmetmişlerdir.

Peygamberler, **ene'ye müstakil bir benlik** olarak değil, Allah'ı tanımaya yarayan **bir mizan ve ayna** olarak bakmışlardır. Bu yüzden insandaki ilim, kudret, irade ve malikiyet hissini kendine vermemiş; hepsini Allah'ın sıfatlarını anlamaya vesile yapmışlardır.

Mülk Allah'ındır

Onlara göre kâinatta hiçbir şey kendi başına malik değildir. Güneş, toprak, su, insan, melek, sebep; hepsi Allah'ın mülkünde vazifeli memurlardır. Hakiki malik yalnız Allah'tır.

Rububiyet Allah'ındır

Terbiye eden, büyüten, rızık veren, hayatı devam ettiren, her şeyi hikmetle idare eden de yalnız Allah'tır. Çekirdeği ağaç yapan, bebeği büyüten, kâinatı düzen içinde çeviren O'dur.

Uluhiyet Allah'ındır

Mülk ve rububiyet Allah'a ait olunca, ibadet de yalnız Allah'a yapılır. Secde, dua, tevekkül, hamd, şükür ve mutlak itaat ancak O'na mahsustur.

“Ne mülkünde, ne rububiyetinde, ne uluhiyetinde şeriki olmadığına hükmetmişlerdir.”

Bu cümle tevhidin üç büyük sahasını gösterir. Mülkte şeriki yoktur: Her şey Allah'ındır. Rububiyette şeriki yoktur: Her şeyi terbiye eden, büyüten, idare eden Allah'tır. Uluhiyette şeriki yoktur: İbadete, duaya, secdeye, mutlak itaate yalnız Allah layıktır.

Ene'nin bu vechinden Cenab-ı Hak, şecere-i tûba-i ubudiyeti inbat edip dal ve budakları kâinat bahçesinde enbiya, evliya, siddikîn gibi mübarek semereleri vermiştir.

Yani insan “ben” duygusunu kendine mal etmez; onu Allah'ı tanımak için bir mizan yaparsa, o ene'den kulluk ağacı çıkar. “Şecere-i tûba-i ubudiyet” ifadesi, **kulluğun mübarek, nuranî ve cennet meyveli ağacı** demektir. Ene doğru kullanılırsa insanın içinde acz, fakr, şükür, dua, secde, tevazu, marifet ve muhabbet gibi güzel dallar meydana gelir.

Kâinat burada büyük bir bahçe gibidir. Bu bahçede ene'nin doğru yüzünden çıkan kulluk ağacı büyür. Bu ağacın dalları her asırda, her millette, her ümmette Allah'a kul olmuş mübarek insanlarla görünür.

Bu ağacın en güzel meyveleri **enbiya, evliya ve siddikîndir**. Çünkü onlar ene'yi “ben malikim” diye değil, “ben kulum” diye okumuşlardır. Kendilerini Allah'a ayna bilmiş, mülkü Allah'a vermiş, rububiyeti Allah'a teslim etmiş, ibadeti yalnız Allah'a tahsis etmişlerdir.

Bir çekirdek doğru toprağa düşerse ağaç olur, meyve verir. Ene de nübüvvet terbiyesine girerse ubudiyet ağacı olur. O ağaçtan peygamberler, veliler, siddiklar, salihler gibi insanlığın en temiz ve en parlak meyveleri çıkar.

Demek ene'nin nurlu yüzü, insanı enaniyete değil kulluğa götürür. İnsan “ben”den “Rabbim”e geçerse, o küçük ene büyük bir ubudiyet ağacının çekirdeği olur. Bu ağacın meyvesi de peygamberane ahlak, velayet, siddikiyet, ihlas ve hakiki kulluktur.